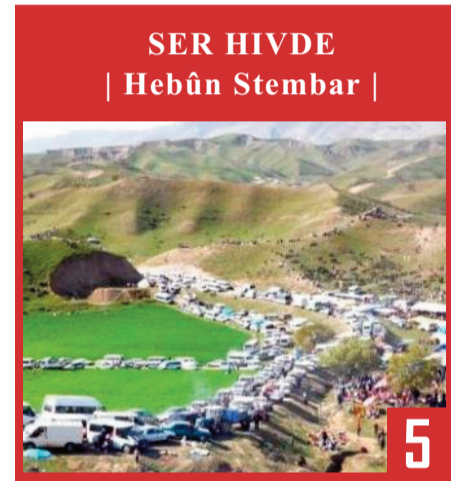

Mistefa Gomayij: “ZIWAN Û ERD RA TAWÎZ NÊDÎYENO!”

Roportajkerdax:
Îdrîs Yazar

Mistefa Gomayij: “Xabata mi ziwana û folklor û kulturê ma ser o, heta merg dewam kena. La ez ge-ge xwu rê fikirîyeno, rewşa ziwana û kulturê ma se bena, ez muhasebeyê vizêr û eyroyî kena, hetê averşiyayîşî ra keyf gêna, la heto bîn ra asîmilasyon zaf aver şîyo. Jenerasyonê newe qet bala xwu nêdano ziwana xwu ser. Û xeyle bîyo xemsar. No hal zî keyfê kê rijneno. Merdim emrê xwu de gerek di çiyon ser o zaf vîndero û tawîz nêdo. Ewîlî ziwana dayîkda xwu ra tawîz nêdo. O diyin zî erdê xwu ra. Ziwana û erd ra tawîz nêdîyeno! Çunkî heme çî kê ziwana û erdî ser o nîşan dano. Folklor, kultur, tarîx, edebîyat, welhasilî estbiyayîşê kê erd û ziwana kê yo. Her roj ra zafê eyro ziwana ma û folklor û kulturê ma waha-rîye wazeno. Eyro zaf rojêda teng a. Ciwanên, qet xo vîr ra mekerê. Qala peyên, ez vono ke, şaranê bînan hetanî nika seba ziwana û kultur û erdê xwu se kerdo se, ma zî ey bikerê. Gerek ma erd û ziwana xwu bêkes nêverdî.”

Wexto ke serra 2010 de mi dest bi wendişê unîversîte kerd eleqeyê min û kitabê dînê zer-deştîyan Avesta virazîya. Mi vera-vera derheqê Avesta de melumati dayî arê. Mi verê verkan dest bi musayîşê herfanê Avesta kerd ke karode zaf çetin bi, çünke alfabeya ci nêzdîyê şeşti herfan a. La peynî de ez musaya herfanê ci û dima zî nuştîşê ci. Demo ke ez musaya nuştîş û wendişê ziwana Avesta mi vat ez gramerê ci zî bimusî, coy ra ez înglîzki musaya. Çünke gramerê ziwana Avesta tena ziwana Ewropa de nusîyayo, coka ez înglîzki musaya. Ti ra pey zî vera-vera ez bîya aşnayê ziwana Avesta. Dima zî ez bi lehçeyanê kurdki ya eleqedar bîya û ez musaya sorankî, kurmanckî, kirdkî, hewramkî û ez biya aşnayê kurdkiya Başûrî.

Enê kar û xebatan ra dima çiyode bîn ame mi vîrî ke eno derheqê musayîşê ziwana proto-aryanî û ziwana proto-hîndoewropî bî. Meqsedê mi ziwana proto-aryanî û ziwana proto-hîndoewropî ra kokê çekuyanê înan o. Çünke ferhengê ke ez nê ziwana kanan de kena hedre de nê ziwana do mi rê yarmetî bikerdêne û derheqê kokê çekuyanê ziwana Avesta de melumato muhîm bida-yêne mi. Tira pey zî mi birreyê xo da ke ez Ferhengê Ziwana Avesta û Kurdki bivirazî. Eno semed ra mi çend ferhengê ziwana Avesta dayî arê û mi tetkîk kerdî.

Helbet çend ferhengê ziwana proto-aryanî û ziwana proto-hîndoewropî zî mi rê lazim bî û mi

Xebata Amadekerdişê Ferhengê Ziwana Avesta û Kurdki

Keyaksar Ateş

ê zî peyda kerdî. Ez nika zî kena hedre û teqrîben yew serr a ke min dest pêkerdo. Texmînen ferhengê do nêzdîyê hezar rîpelî bo.

Ziwana Avesta û çekuyê ci zaf giran ê, coy ra tayê çekuyî estê ke caran nêaçarnîyenê yewna ziwana ser. Eno semed ra ez mecbûr manena ke herinda tayê çekuyan de yew cumle binusî. Eno faktor tena seba kurdki ney, eynî wext de seba înglîzki zî henî yo. Yanî înglîzki de zî herinda yew çekuyê de yew cumle nusîyaya. Baxusûs zî îzafeyê avesta zaf-zaf giran ê. Merdim nêşkeno dîrekt biaçarno yewna ziwana ser, la ge-gane ez

mecbûr manena ke çekuyanê neweyan bivirazî ke bieşkî cewabê nê ziwana bi tamamî bidî. Coka mi gore, çekuyê neweyî seba açarnayîşê nê ziwana zarûrî yê.

Ez xebata amadekerdişê Ferhengê Ziwana Avesta û Kurdki ra tayê nimûneyan bidî:

afsmaniva (m): roqila, loqila, loqere, loqla, lueqla (m)

apirinayu (n): lac, lacek, lajek, layek, lawik, zak, za (n)

a^udu (n): bazin, bazing (n)

a^udu.paêsəmna (nt): bi bazinan a tî-tiknaye, bi bazingan a nejirnaye, bi bazinan a tîtikin, bi bazinan a xemelnaye (n)

arşan (nt): cesûr, aftaraye, wêrek, curetkar, zerrîteper (n)

barəzangh (nt): berzî, berzîye, berzênî (m)

baoidhi (m): boye, bîhne, bîne (m)

bâdha (n): bi xo bawer, xo ra emîn, xo ra bawer (n)

bərətər (n): berdox, kirîştux

çaku (n) kardî, kardîya kalanî, gilazinge (m)

dûra (n): dûr, dûrî

da (kar): dayene (m), dayiş (n)

fra.spərəgha (n): (seba dare) şax, gil, lizg (n)

fra.vaêgha (nt): ravîyartîş, ravêrdîş, ravêra-yîş, vîyartîş, derbazbîyayîş (n)

Not: Qismê ferhengî de **(m)** manaya makî, **(n)** manaya nêrî, **(nt)** manaya notrî, **(kar)** manaya fîlî de yo.

**EDÎTORÎ
RA**

Roşan LEZGÎN

Daryuşo pîl (IV 549-485) demeyê îq-fîdarê xwu de, nizdîyê bajarê Kirman-şanî de, cayo ke nika ci ra vanê "Bêstun" de ke fariskîya verêne de va-têne "Bagastana" yanî "Cayê Homayî", zinarî ser o bi hîrê ziwanan kitabe dayo nuştîş. Kitabe de, estuna ewilîne, para-grafê 19, rêza 92. de yew çekuya ke bi versîyonanê sey "Zâzâna", "Za-iz-za-an" û "Za-za-an-nu" transkrîbe bîya esta. Tayê kesî, bê ke xebera înan temamê metnî ra bibo, yan zî bizanê ke eslê na çekuye çi yo, tena seba ke pê-manenê, îdîa kenê ke yena manaya welatê zazayan û hîna zaf bi tirkî sey "Zazana ülkesi" bikar anê.

Paragrafo ke na çeku tede vîyarena mi fariskî ra tercume kerd:

"Şah Daryûş vano: Aye ra dima mi ramit Babîlî ser. Hema ke ez nêresa-bîya Babîl, serê Feratî de bi nameyê Zazan bajarêk esto, uca de, eno Nid'ît-Biêro ke xwu nebûkêdrçêr zano, seba ke vera mi de ceng bikero bi yew artêşe ame. Dima ma ceng kerd. Ahuramazda mi rê ardim lutf kerd. Sayeyê Ahuramazda de mi artêşa Nid'ît-Biêrî bi giranî şikite. Ê ke mendî xwu eşt awe. Awe heme berdî. Menga Enameke ra di rojî vîyartîbî ke ma winî ceng kerd."

Tarîxnasan gore, no şer Îsayî ra ver roja 13 kanûne 522 de qewimîyayo. Seke aseno, metin de bi telafuzê fariskî çekuya Zazan (زازان) sey nameyê yew bajarî vîyarena. Roland G. Kentî "Old Persian - Grammar Texts Lexicon, American Oriental Society, New Haven, Connecticut, 1950, r. 211" de, na

çekuye sey "Zazâna" nušta û vano "Corê Babîlî de serê royê Feratî de yew qeseba." Dima telafuzê ziwane îlamkî gore sey 'za-iz-za-an', telafuzê aqadkî gore zî sey 'za-za-an-nu' nušta. Rîpelê 219. yê kitabê "The Sculptures and Inscription of Darius The Great on The Rock of Behistûn in Persia - A New Collation of The Persian, Susian and Babylonian Texts With English Translations, Etc." de ke 1907 de weşanîyayo, çekuya ke Kitabeyê Bêstunî de ya wina vîyarena: "Zâzâna: Nizdîyê Babîlî de, qeraxê Feratî de yew şaristan." Eynî ca de, versîyonê persan sey "zâzâna", versîyonê susayîyan sey "zazzan" û versîyonê babîlîyan zî sey "za-za-an-nu" nuşte yo. Kek Macîd Kurdistanî ke Îran de ziwananê kanan ser o master kerd, ey îzeh kerd ke Kitabeyê Bêstunî de telafuzê na çekuye sey "za-zane" yo. Xulasa, çekuya "Zazane" ke tarîx de sey nameyê bajarêk ameya şuxulnayiş û telafuzê çekuya "zaza" ke seba ma kirdan yena vatiş, beno ke yewbînî ra cîya bê.

Nê telafuzan de, vengê "a"yî, xaseten "a"yê badê "z"yê diyinî, ihtîmalêko pîl sey 'eynê (ع) erebkî yo. Coka beno ke na çeku bi alfabeya erebkî sey "زازان" (za'za'nni) yan zî sey "زازان" (zaza'nni) bêro vatiş. Ferhengê erebkî-tirkî yê Arif Erkanî *El-Beyan* de "زاع" yeno manaya "cêrakerdiş; veradayiş", "el-zazîyye/zazîye", sey nameyêkê topografîkî yeno manaya "tepe, gir, cayê xurtî" zî. Beno ke ziwananê kanan yê sey aqadkî de bi nê hawa çekuyî est-bîyê û vîyartê asurkî, îbrankî, erebkî û sewbîna ziwanan.

Nameyê "Zaza" ke sey nameyê yew camêrdî (neslê Yehûdayî ra lajê Yonatanî) *Tewrat* de vîyareno û "Ninnî-Zaza"

yan zî "Înnana-Zaza" ke vanê 2500-3000 serrî Îsayî ra ver bajarê Sumerîyan Marî de nameyê yew mabedî biyo ke esas nameyê yew homayê sumerîyan o, ez vana, gereka merdim telafuzê înanê orîjînalî baş bizano. Çimkî beno ke telafuzê nê her di çekuyan zî bi hawayê (za'za') "زازاع" bo. Gama ke bi alfabeya latînkî nušto, sey "zaza" wanîyaya. Coka merdim vano qey form û telafuzê xwu sey çekuya "zaza"ya ma ya.

Şiîrê Melayê Cizîrî (1570-1640) ke Mihemed Nûrî Qahîre de bi nameyê "Dîwanu's- Şeyxî'l-Cezerî" weşanayê, uca de zî çekuya "zaz" esta: "Zaz bi nayê ra binal / Saqî werin xemra helal / Carek ji ser dêmê vimal / Zulfîn li dora cebhetê" (...) "Zaza bi sir, dil ji m' vekir / Derheq me pir, erzan mebe" (...) "Pî-şehê wan xenc û naz e / Sen'etê aşiq nîyaz e / Yar li ber zazan îcaz e / Şer-beta şîrîn mufa ye"

Şirowekerdoxê şîranê Melayê Cizîrî yê sey Mela Ehmedê Zivingî, Mela Ebdusselam Nacî, mamosta Hejar, ancî Jan Dost û Xalid Cemîl Muhemed vanê, na çeku manaya "sazî" de ya. Wina aseno ke vengê s û z yewbînî dir bedilîyayê. Mumkin o, çimkî çekuya "zûqaq" û "soqaq" de zî nê vengî vurîyayê. Beno ke çekuya "Zaza'ne" ke Kitabeyê Bêstunî de vîyareno zî eslê xwu sey "Sa'sa'n" bo la filologanê rojawanî

vengê s bi hawayê z nušto. Gereka merdim zaf baş tehqîq bikero.

Heto bîn ra, Babîl cêrê Îraqî de, Bexdad ra cêr nizdîyê Kendawê Besra de, verê Royê Feratî de yo. Na qesebaya ke o wext ci ra vato "Zaza'ne; Za-iz-za-an; Za-za-an-nu" zî nizdîyê Babîlî de, hetê corê ci de, serê Royê Feratî de biya. Nuqtaya ke no şaristan tede biyo û welato ke ewro zazayê ma tede ciwî-yenê, hezar kîlometreyî ra zêdeyêr yewbînan ra dûrî yê. Mabeyn de bi nameyanê cîya-cîyayan zaf mintiqayî estê. Û bajaro ke nameyê ey Kitabeyê Bêstunî de vîyareno, tewr tay tîya ra 2500 serrî verê cû estbiyo. Homa zano, beno ke o wext, gama ke Îsayî ra ver roja 13 kanûne 522 de artêşa Daryuşî û artêşa Nid'ît-Biêrî şer kerd, o bajar zî wêran biyo şiyoy. Xulasa nêkeweno merdimî serre ke yew eleqeyê nameyê bajarê "Zaza'ne; Za-iz-za-an; Za-za-an-nu" bi name yan zî welatê zazayanê ma estbo.

Na çekuya "zaza" ke ewro sey nameyê grûbêka komelkî yena vatiş, tarîx de reya verîne Ewliya Çelebî (1611-1682) *Seyahetname* de sey nameyê yew eşîra kurdan şuxulnaya. Seke aseno, mabeynê nuştîşê Kitabeyê Bêstunî û Ewliya Çelebî de qasê 2200 serrî wext esto. No mabeyn de qet cayêk de sey nameyê miletêk yan grûbêka komelkî yan zî eşîrêk çekuya "zaza" nê-vîyarta. Labelê çekuyê sey "zozan/zûzan" (زوزان), yan zî bi hawayêko zafhûmar "zewazan" (زوزان) û "Zûzan el-Ekrad" ke metnanê kanan yê erebkî de, ma vajin, eserê Îbnul-Esrî de, eserê Yaqût El-Hemawî de sey qismêkê welatê kurdan vîyarenê. La ancî merdim nêşkeno bi hawayêko qetî vajo nameyê "zaza" ke ewro seba ma vajîyeno kokê xwu "zewazan" (زوزان) ra yeno.

X A Ç E P E R S

ÇEPA-RAST

- 1- Ronayoxê Mirdasîyan (Goreyê texmînan 1057 de Gêl girewto û mîreyîya Mirdasîyan ronaya)
- 2- Zemîrêk - Rikoye, serehuşke; kesa ke tim înad kena
- 3- Ecele, çapik - Eger, eger ke, şayed - Mîyanê "kesa"
- 4- Embar, cayo ke çî-mî tede wedarîyeno - Xezal, ahû
- 5- Mengêk/aşmêk - Kate, estik

- 6- Hacetêkê cite - (xîtabkerdiş) Wayê, wakê
- 7- Halo oblîk/ante yê zemîrê "o"yî - Werdêk (hak şiknenê mîyanê ardan, mîr elawenê û rûn de sûr kenê)
- 8- Hazirkere, hadrekere; kesa ke çîyêk amade kena
- 9- Meydanê pêrodawayişê gladyatoran - Şên, meskun, îmar
- 10- Beşêkê/şaxêkê hunerî (hunero hewtin) - Suffîksê mesderan

Cewabê Hûmara Verêne

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	M	E	K	E	M	E	V	Î	N	E
2	Î	Z	I	M	E		A	D	I	R
3	Y	A	Ş	I	L	E		Î	M	A
4	A		Î	Z	A	R	E		I	Z
5	R	E	Y	A		E	D	E	T	Î
6	A	L	A		E	Y	E	L	E	
7	N	E	Y	A	R		T	E	N	E
8		L	E	H	Î	M		W	E	R
9	X	O	N	E		E	N	Î		E
10	O		E	N	A	Y	Î		A	B

CORA-CÊR

- 1- Nameyê romanê Nadîre Guntaş Aldatmaz - Sembolê arsenîkî
- 2- Rojêka hewteyî - Xelate, mukafat
- 3- Sirrdar, sirrin, razin - Fariskî de "ez/mî"
- 4- Herfê bêvengî yê "bîne" - Parxêle, erebeyê gayan
- 5- Werdê pitikan, epo - Ce-zaya mergî
- 6- Merdimoy sey dîkî, keso ke maneno dîkan - (ters ra) Beynatê şanî û şewe, yasî

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

- 7- Suffîksêk (nameyan ra formo makî de sifetan virazeno) - Îlmê exlaqî, etîk (bi latînkî)
- 8- Edatêk - Îsyankar, seretîk - Awke (şimîtiş)
- 9- Bedenê merdiman de organêk - Welatêk
- 10- Sînayene, zerrî devistene

Ez Dêrike ra ya. Ez mamostayê cografya ya. Ez tim *Newepel* teqîb kena, wanena. Ez bi wendişê *Newepelî* kirmanckî mûsaya. Ez zaf zerrîweş a ke êdî bi kirmanckî nûsena. Kek Roşan Lezgîn zaf biciwîyo, ey waşt ke ez bi kirmanckî binûsa.

Nê nuştayê verênî de ez tena behsê qezaya xo Dêrike kena.

Dêrike qezaya bajarê Mêrdînî ya. Dêrike nameyê xo dêre yanî kilîseya armenîyan ra gêna. Nameyê koyê peyê Dêrike Koyê Mazî (Çiyayê Mazî) yo, no sedem ra nameyê na qeza biyo "Dêrika Çiyayê Mazî".

Der û dormeyê Dêrike de zaf rez û baxçeyî estê. Baxçeyanê Dêrike de hinârêrî, tuyêrî, murîyêrî, hencîlêrî, sa-yêrî, erûgêrî, salincêrî, încasêrî, gozêrî û zaf darê bînî estê. Engura Dêrike zaf weş a. Zeytûnî û zeytê Dêrike zaf weş û namedar ê.

Bakurê Dêrike de Şemrex (Şemirx) esto, nêzdîyê Dêrike yo, mîyanê înan vîst kîlometreyî yo. Wêranşar başûrê rojawanî de, Qoser zî başûrê rojhelatî de maneno. Bajarê Mêrdînî rojhelatê Dêrike de ca gêno. Amed bakurê Dêrike de maneno, nêzdîyê 100 kîlometreyî Dêrike ra dûrî yo.

Hûmara nufûsê Dêrike nêzdîyê vîst hezarî ya, bi dewanê xo pancas hezarî ra zedeyêr a. Dêrike demo verên de qezaya Diyarbekirî bî, serra 1923 ra pey ra bîya qezaya Mêrdînî.

Zaf cayê cografîkî û tarîxî Dêrike de estê: Girsarinc, Girê Kod, Girê Dod, Girê Êrgebaba, Xab, Dahl, Warê Kilora, Sîn û Seydoş, Dengiza Buxurê, Rebet, Bîra Metîna...

Dêrika Çiyayê Mazî

Abdurehman Önen

Dêrike de çend dewê dimilî (kirdî) zî estê:

Kanîzil (Dikmen) û mezreya xo Hedreşk (Karaca).

Kuetê (Pirinçli) û mezreyê xo Kura Jor (Aslantepê), Devşil (Devşil), Dirik (Dikenli), Kurşêran (Erdemli), Gamir (Gamir), Gurmeşk (Görmeşk), Hoz (Hoz), Goma (Konaklı) û Kaniya Ga (Öküzpınar).

Şahverdî (Şahverdi) û mezreyê xo Keloşk (Çavuşlu) û Guhera Dirêj (Uzunova).

Tahtik (Düztaş) û mezreyê xo Xirbê Reş (Çiçekli), Bizmaro (Çivili), Selamet (Selamet), **Kundur** (Tarlacık).

Zohik (Subaşı)

Nê dewê dimilî yê Dêrike xo mîyan de hema zî zaferî dimilî qalî kenê, la heme kurmanckî zî başzanenê û kurmancanê der û dormeyê xo dir bi kurmanckî qalî kenê.

DIYARBEKIR DE TEXRÎBATÊ DORÛVERÎ

Her çî texrîb kenê; erdan û hêgayan, dar û daristanan, awan û çeman, pirdan û koşkan, eseranê tarîxî û entîfayan...

Seba ke corê Royê Dicle de di hebî awbendî virazîyayê, coka nê serranê peyênan debîyê royî zaf kêmiyayo. Mêrikî nê firsendî xenîmet vînenê û seba ke çayxaneyê xwu bikerê hîra, yanî seba rantê xwu bineyna bizêdnê, herre dekenê fekê royî, binê Pirdê Desçimeyî zî kenê çayxane. Pirdo Desçime yo namdar yê Diyarbekirî ke hetê hukimdarê dewleta Merwanîyan Nîzamuddîn Nesrî ra serranê 1065-67 de virazîyabi, êdî desçime nîyo! Hetêk ra dewlete bajarê ma texrîb kena, hetêk ra rantwerî...

Yew merdimo ke tîya ra 50 serrî verê cû, yanî 1967 de, Diyarbekir de merdo, eke nika mezêl ra wurzo, biewnîyo Dîyarbekir ra, vera manzaraya ke asena de do bibo gêj! Û tîya ra 50 serrî badêna, yanî heta 2067, dorê Diyarbekirî de erazîyo ke tede zîraet bibo, tede xele, yanî genim bêro ramitîş zî nêmaneno! Xaseten nê 15 serranê peyênan de, bê ke ihtîyacî bibo, temamen bi amancê rantî, erazîyê dorê Diyarbekirî îmarî rê abîyî, apartman û sîteyî û vîllayî virazîyayî. Nika zereyê Sûrî, Ben û Sen, Şehîdlîx, Baxlerana kane û newîye, Fîs Qeya, Seyrantepe, ancî Yenîşehîr û Ofîs biyê veng. Nika nê semtan de her bîna de dades dayreyan ser o "SATILIK" nuşte yo. Banan û dayreyanê kanan roşenê û şinê apartman û sîteyanê neweyan de dayre gênê.

Diyarbekir ver bi Erxenî û Sêwregî şino, çend serrî badê pey Diyarbekir û Erxenî û Sêwregî resenê pê. Oxro ke "beledîyeyê ma" zaf rehet eşkayêne pêşengîye bikerê, bajarê kanî newe bikerê. Apartman û bananê kanan birinjê, yanî "Kentsel Dönüşüm"î tetbîq bikerê. La nêkerd. Nêkerd çimkî projeyê "Kentsel Dönüşüm"î de rant çin o. Axir kamî werd, kamî barê xwu girewt, şî!

SERKEWTİŞ

Hesen Alkiş

Cuye

Binê hukmê wextî der a

Tehnenê hurdî-hurdî

Zê destare

Roc û şewe

Vîst û çar saetî

Çar mewsimî...

Ey wexto bêwext!

To fek kerdo ra emrê ma

Dizdî-dizdî koçenê

Wa bo

Ti hukmê xo ramenê

Labelê

Xo vîr ra meke!

Ma kî heyfê bindestîya

Hezaran serran gurete to ra

Wa no kî

Hukmê sond û wadê ma bo

Nîyade!

Oyo ke ser keweno kam o?

VARTAXIJÎ

Bîlal YAKIŞAN

Dewa Vartaxî rojawanê Dara Hênî de ca gêna. Vartaxijî hamnanî her roje serê sibayî dewe ra şinî Dara Hênî, şan de zî agêrenî dewe. La şiyayîş û ameyîş de zaf kezaletî ancenî. Çimkî hewa zaf-zaf beno germ. Serê sibayî tîjî dana mîyanê çimanê înan ro, şan de agêrayîş de zî reyna tîjî dana piro.

Vanî "Ma se bikerî, senî yew çare bivîne?" Vanî "Ma şî filan dewe de yew axa esto, ma ey ra vajê, wa ma rê cayê rojawan û rojhelatî bibedilno." Şinî verê axayî vanî "Axayê ma! Ma serê sibayî şinî Dara Hênî tîjî ha ma

ver a ya, ma şan de agêrenî reyna tîjî ha ma ver a ya, ma ino hal ra zaf kezaletî ancenî, ma nêşkenî îna şerî Dara Hênî û bêrî. Ma ameyî to ra reca kenî, ti ma rê cayê rojawan û rojhelatî bibedilnî." Axa vano "Şerê keye, her kes mi rê yew teneke qawirme bikerê û biyarê, ez şima rê rojawan û rojhelat bedilnena."

Vartaxijî şinî keye, her kes yew teneke qawirme keno ano dano axayî. Axa vano "Ino roj ra pey şan de şirê Dara Hênî, serê sibayî ageyrê dewe. Mi rojawan û rojhelat bedilnayî, tîjî pey ra dana şima ro." Vartaxijî lew nanî axayî dest a, vanî "Axa Homa û pêxember to ra razî bo, Homa şima ma ser a kemî nêkero."

Vatox: **Ahmed Tetik**

Ferhengek

argude (m): yonca
astengdar, -e: engelli
binkewtîş (n): yenilme, mağlubiyet

birre (n): karar
çizayene: sızlamak
çizayîş (n): sızlama
game (m): orman kütlesi
hûrik (n): bulgur kırığı
kezaletî (m): zorluk, zahmet
pesin (n): övgü

pesindayîş (n): övme
peym (n): ölçü
qerpelas, -e: karga
robar (n): nehir
serkewtîş (n): başarı, galibiyet
taybet, -e: özel
tehnayene: öğretmek
tehnayîş (n): öğretme
tehnîyayene: öğütülmek
tehnîyayîş (n): öğütülme

tengane (n): 1.darlık
2.sıkıntı
vazdayene: koşmak
vazdayîş (n): koşma
vazdnayene: koşturmal
vazdnayîş (n): koşturma
xemsar, -e: duyarsız
yarmetî (m): yardım
têwdayîş (n): karıştırma
têwdayene: karıştırmak

Mistefa Gomayij: “Ziwan û erd ra tawîz nêdîyeno!”

Kek Mistefa, kitabê to xeyrin bo, bimbarek bo. Ti çi hîs kenê?

Homa to ra razî bo bira. Ez zaf keyf-
weş bîyo. Raşt a qale, *Darule* kewt mi
dest, seke yewna tufî mi bêro na dinya.
Darule mi dest de, ez şîya serra 2011î.
Roja ke Dîyarbekir ra yew embazî xebere
şawite va, ma ha yew rojnameyê zazakî
vejenî. Xarpêt de ma rê yew ardimkar
lazim o. A roje ra nat heta ina hile sey
filmî çimê mi ver ra vîyart. Ez na xabata
xwu de seba ardimê ey mamostayê xwu
yê erjaye Roşan Lezgînî rê minetdar a.
Eke teşwîq û moral û motîvasyonê ey ra
nêbîyêne se, ez nêşkyênê xebata wi-
nasî bikerî. Nameyê kitabî, mamosta
Roşan Lezgîn na pa. Wa wendoxî bizanî
ke *Darule* de yew îronî esta. Manaya da-
ruleyî, seke tirkî vanê “bostan korkuluğu”
yo. La sey nameyê kitabî, merdim ke çi
bela bêro ey sere, tepkî nêdo, xemsar û
bêxem bo, yanî sey ma zazayon. Yew kişte ra zî
Darule hêvî ya, xoverrodayiş o. Derheqî daruleyî
de şair û nuştoxoz namdar Xelîl Cîbran vano, “Şairî
yew roje daruleyî ra va ‘No hêgayo qej û bej de ti
nêbetiliyayî?’ Daruleyî va ‘Zewqî tersnayişî de yew
xorîney û dewamî esta, ez çi ray nêbetiliyêno.’
Şair vono ‘Ez to fahm keno.’ Şair vono, ‘Darule
agêra va ‘Ëyê ke zereyê înan de simer esto, tenya
ê mi ra fehî kenî.’ Şair vono ‘Ez saw bîyo, mi xwu
rê va, eceba inê ez medh kerdo yan hîciv kerdo.
Yew serre ra pey darule bibi yew filozof. Ez uca ra
vîyarta ke çi vîno! Eke di hebî qerpelason bindê
şewqada daruleyî de halîn viraşt.’ Bira ez yew da-
rule yo! Mi zî yew halîno qitek viraşt. Ma pêrunê
rê xeyrîn bo.

**Madem ke ti darule yî, bineyke behsê kek
Mistefayî zî bike, wa wendoxî bineyna zêdi biş-
nasnê.**

Ez 1964 de dewa Paliyî Goma de ameyo dinya.
Mi mektebo verên dewa xwu de wend, mektebo mî-
yanên Xulamana de, lîse zî Xarpêt û Pali de wende.
Beyntarê serranê 1984-1986 de Fakulteya Perwer-
deyî ya Unîversîteya Çukurova de mi wend la ez bi
qerarê YÖKî Fakulte ra ameya eştiş. Dima 1987-
1991 de mi Fakulteya Îlmê İqtisadî û İdarî ya Unî-
versîteya Uludağî de wend û ez beşê İdareyê
Rayaumûmî (Kamu Yönetimi) ra mezûn bîyo. Pan-
cês serrî mi holdîng û şirketan de sey îderakar û
pisporê çimeyanê merdiman, finans û ekonomî de
xebitîyayo. Nika ez Xarpêt de perwerdekarîya as-
tengdaran keno.

**To senî dest bi nuştîş kerd, senî dewam
kerd? Prosesî nuştîşî senî vîyart?**

Yew vateyê pîlonde ma esto, vonî “Kes halê kesî
nêzano!” Na qale raşt a. Kê nêşkeno tam qalê hal
û rewşa xwu pêro bikerî. La verî cû nuştîşî min ê
tirkî gelêk rojnameyan de neşir bîyêne. Ma serron
reyde qutî xwu werd, şarî rê hakî kerdî! Çi sereyê to
bidejno, mi kirdkî zî 2011 ra nat, rojnameyê *Newe-
pelî* dir dest pêkerd, nuşt. Roja ke *Newepelî* de fiq-
raya min a ewilî vejîyaye, a roje ra pey mi soz da
xwu, mi va ez tirkî nênusena. Yew zî serra 2008 de
UNESCOyî raporê xwu de zazakî mîyanê ziwana-
nê ke binê tehlukeyî de yê hesibna, a roje ez
sews bîya. Mi meraq kerd, ha se beno, ma se kenê.
Xora ma keye de zazakî qalî kenî. Dewa ma zî
wextî Şêxî ra heta eyro eslî xwu ser o ya. Dewijî ma
ça benî wa bibî yewbînon de zazakî qalî kenî.
Dewe û bajar ferq nêkeno. Ez bajar de bîya pîl, la
seba ke dadî û babîyê mi tim bi ziwane ma yê qe-
dîmî ya qalî kenî, kirdkî cuya mi de cayêko bingeyî

Roportaj: Îdrîs Yazar

de ya. 1978 de Şêx Selahedîn ame dewa ma, mi bi
zazakî nuştîşî ey *Beytname* dî. Zaf serrî dima mi
nameyê kovara *Vateyî* eşnawit. La heta 15 adare
2011, mi qet zazakî yew rojname, kovare ûsn. çiyêk
nêdîbi. Ma de qalîkerdiş her waxt bibi û esto. La ti
vajî nuşte, kitabî, kovarî çin bî. Hila ke mi dest bi
nuştîşî zazakî kerd, ez perîşan bîya. Çunkî ez tirkî
fikirîyêne la mi zazakî nuştîşî. Saeton reyde ez
nêşîyayên yew fiqra binusa. Ez şima rê eşkera
vajo, mi sey yew qijî newserreyî game bi game,
çeku bi çekuye ino ziwane newe ra nas kerd. Hema
ra zî kêmanîyê mi zêdî yê. La ez zaf zaf mesud o.

**Sey zafê nuştîşî ma to zî rojnameyê
Newepelî de dest pêkerd û Newepelî de dewam
kerd. Bî da-vîst kesî ke Newepelî de dest bi nuş-
tîşî kenê û êdî yew yan zî çend hebî kitabê înan
estê. Derheqî Newepelî de fikrê to çi yo?**

Ez eşkera vono, mi rî *Newepelî* yew akademî ya.
Ma kerdî wayîrê şaxsîyetî û zonê ma rê zî bîyo es-
tone. Hûmara yewine ra heta eyro xabatê başî û er-
cîyayeyî kerdê. Nê rojnameyî de folklor û tarîxî ma,
ziwan û edebîyatê ma kirdon ona zelal û rengîn a
omeyo naskerdiş. Bi tesîrê nê rojnameyî ma xwu
hesîyayî. Mi vîr yeno, şermî ver ma kirdkî qalî nê-
kerdî. Yew barîyero psikolojik vernîya ma de
estbî. *Newepelî* ino barîyer rijna, şermê qiseyker-
dişî şikit. Moral û motîvasyon da ma. Her mintîqa ra
nuştîşî ma meselayî, sanikî, fablî, fiqrayî arê-
dayî û rojnameyê *Newepelî* de weşanîyayî. Raşt a
qale, zaf çiyê ma yê folklorîkî vindîbîyayîş û merdiş
ra xelisnayî. *Newepelî* rispênîya ma ya. Ma heta ke
qedir û qîmetê ziwane xwu, tarîx û folklorî xwu, eşîr
û rêça xwu, erdî xwu, destan, efsaneyî, estonikî û
edetanê xwu nêzanê se, ma xemsar bibî se, şare
ma bêkok maneno. Mileto serdest heme çiyê ma
ma ra gêno û keno êyê xwu. *Newepelî* hefizaya ma
kerda zînde. No are de ma xizmetê keyepelê *Za-
zakî.Nefî* zî zikir bikerî. Keyepelê *Zazakî.Nefî* de,
tenya vate û nuştîşî çinê yî. Ziwan, edebîyat, tarîx,
cografya ra bigê heta kultur û sosyaliye ra her tewir
nuşte, cigêrayîş, xeber û babetê aktuelî tede estî.
Yew zî heta eyro *Newepelî* û *Zazakî.Nefî* xwu nêkerd
binê tesîrê îdeolojî û partîyan, helwêsta xwu nete-
weyî yo. Coka verê xwu hîra, muhtewayaya xwu dew-
lemend a. *Newepelî* heta eyro zî xwuser o, yanî
partî, rêxistîn û îdeolojî ra dîrî xabata xwu kerda.
Coka hetê çî kesî ra finansê nêbeno. Pêro xabatkar
û nuştîşî ma keremê zerrîya xwu ra gureyênê, bi
fedekarî ya xizmetê ziwane xwu kenî. Kişta bîne ra
zî raşt a qale, înternet û keyepelî zî derheqê ziwane
ma de sey sungan vejîyayî, bîyê zafî la zafê înan
bêtehm û bêruh ê.

**Seke to nê meselayî arêdayî îlhamê to çi bî?
O bîn zî, to bi nê meseleyan derheqê
folklor û ziwane ma de çi hîs kerd?**

Edebîyat, nuştîşî heyatê me de her
dem bibi. Mi bi tirkî derheqê ekonomî û
siyasetê aktuelî de meqaleyî nuştîşî. Ti
zî zanê, her merdim pê yew çî ya xwu
îfade keno. Meraqî mi zî nuştîşî o. Roja ke
mi soz da xwu ez ziwane dayîka xwu de
edebîyat virazo, biwano û binuso, ez te-
pîya şîya kokî xwu ser. Îlham, kê folklorê
xwu ra, erdî xwu ra, tarîx û rêça xwu ra
gênî. Senî ke mi tirkî ca verda, qijîya mi
kewte mi vîr. Waxto ke çilaya qazî ver de
extîyaronî ma aşmanê payîz û zimistanî
dewe de ma pêro ameynî yew ca, pîr û
kalikonî ma saeton reyde estanikî, milqo-
tikî, fablî û meselayî vatêne û ma zî bi
keyf goşdarî kerdêne. Çi ray mi vîr ra nê-
şonî. Sîyabend û Xece, Mem û Zîne, Ker
û Kulik, Bûz Begê Kemalûn û Xûna Dêrûn,
Keçelek, Hemolek, Elik û Fatîke, Faris Axa, Kekû
ûsn. Arêdayîşê meseleyan de mi zaf zahmet nêont.
Senî ke ez konsantre bîya, zaf çî leyîreyda mi ra mi
vîr de bî. Verê ez uslûê arêkerdişî û dima zî qay-
deyanê ziwane ma bander bîyo. Merdim cayo ke
tede ameyo rîyê dinya, hende rehet nêkeno xwu vîr
ra. Cayo ke kê ronîştî û wariştî, ginayî erd ro, ber-
mayî û huyayî, kayî kaykerdî û xemgîn û şa bibo,
uca welatî înanî yo. Qey uca çî ray kê vîr ra şono?
Pê inê hîsan a mi estanikî arêdayî. Kişta bîne ra,
folklor zaf muhîm o, temelî yew miletî yo. Hendayê
erdê yew miletî muhîm o. Mîsal, yahudîyon hezar
serron reyde cografyada xwu ra dîrî bî. Feqet folk-
lorî xwu tim muhîmê kerd û hîna agêrayî ameyî
erdê xwu ser. Gere ma zî waha folklorê xwu, zi-
wane xwu vejî. Vizêr û eyroyê xwu, ma mezgî xwu
ra nêvejî. Qala peyên na ya, eke ma pêro wayîrê zi-
wane xwu vejî se, vernîya ma ha akerda ya. Her çî
destê ma de yo. Binkewtîş û serkewtîş zî.

**Hima-hima her mesela de huyayîşî reyde fik-
rêko xorîn, mesajêko îronik esto. Ti vanî se?**

Mîzah û îronî her komel de estê. La cuya ma kir-
don de zêdi ra xwu nîşan danê. Ê ewilî ra heyatî
ma kirdon hetê îdeolojîyan ra radîkal nêbîyo. Aye ra
mîzah her dem cuya ma de bibîyo. Vera mîreyan,
axayan, şêxan, melayan de cesaretê îtirazî zêdi ra
pê hîciv û mîzahî bîyo. Meselayan û fiqrayan de
xaye tena galgal û teraqe nêya. Eynî zeman de fi-
kîrîyayîş û rexnekerdiş esto. Wa cuya ma ra mîzah
û huyayîş kêmi nêbo.

**Winî aseno ke nê meselayî û sanikê ke kitab
de ca gênê, tena yê mintîqaya şima Mîyaranî
nîyê, derûdorê Xarpêtî ra zî zaf estê, ne?**

Esasê xwu de nê meselayî û estonikê dadîya ma
pêrunê yî. Heme minteqayanê Kirdoneyî û Kirman-
cîye de vajîne. Zêdî ra anonîm ê. Mintîqaya Mîya-
ranî û Weşîn de mektebê tirkî 1960 ra pey ameyî.
No tarîx ra ver, pîlonê ma, ma pê meseleyan û es-
tonikan a perwerde kerdêne. Ma de, estonikî eynî
wext de aqil, terbiye, tecrube û şîret ê. Hewl û xira-
beya ma pê inê vateyon şekl girewtêne. Senî ke ma
ziwane dayikda xwu ra dîrî kewtî, heme çiyê ma bi
vîn. Dinyaya xeyalanê ma rijîyaye. Mi sanikê derû-
dorê Xarpêtî û qezayon ra zî arê dayê. La ino kitab
de Sîvrîce û Depe ra meselayî û sanikî çinê yê. Se
ra hewtayê Sîvrîce kird o. Kayê Mûmikî ke ci ra
vanê “Çayda Çira” ina mintîqa de vîyarta. Xarpêt,
Pali û Maden Mîlad ra ver estê. İtya de yew kulturo
qedîm yê zazayon bibîyo. La ha nimite yo. Gere ma
vejê meydan, bira.

>>>

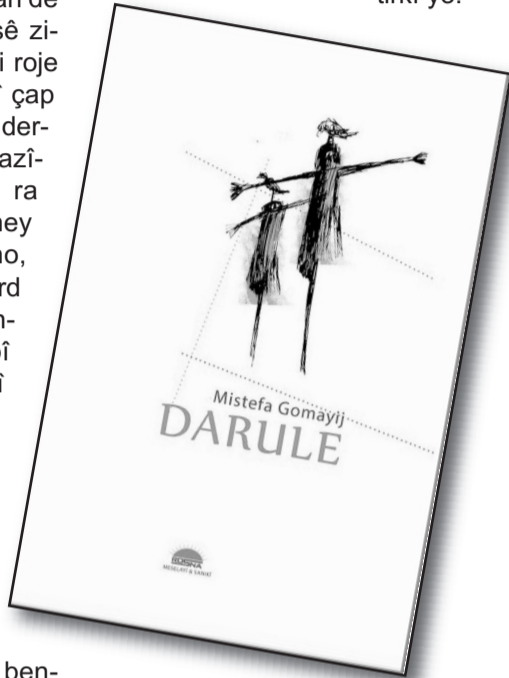
Bitaybetî nê da-des serranê pe-yênan de xebata kirdkîya nuşteki zaf aver şîya, zaf eserê ma yê folklorîki arêdiyayî, qeyd biyî. Labelê seba ke kirdkî vîndî nêbo, nê xebatî qîm nêkenê. Ti vanî ma se bikin?

Zanayîşê mi gore kirdkî hetê teorî ya aver şîya. Nuşte û nuştexî zêdiyayê. Zaf eserê ma arêdiyayî û merg ra xelisîyayî. Tayê unîversîteyan de beşî abîyê. Zaf cayon de kursê zîwanî estê û derse danê. Roj bi roje rojname û kovarî vejîne, kitabî çap benê. Radyo û televizyonan de derheqî zîwanî de programî virazîyenê. Û keyepelî zî ver ra zêdiyênê. La pratîk de nuxsaney esta. Wa çew xwu nêxapeyno, yew ziwano ke qijon qisey nêkerd se, mireno. Zîwan bîyayîş û vindîbîyayîşê yew miletî yo. Hobî nîyo. Fedekarey wazeno. Na zî pê hîs û zanayîş ra yena aver. Zîwanê ma binê xeta vindîbîyayîşî de yo. No hal gerek dej bido ma pêrone, qey nê? Gerek ma qij û pîl, wende û nêwende, memur û karker pêro têdir, dest bierzê zîwanê dayîkda xwu û miletê xwu rê xizmet bikerê. Eliezer ben-Yehuda vono "Zîwanê ma, key ke miletê ma kerd ganî û agêrayî erdê xo ser, bi ganî, maneno." Seke ma rê vajo, qey nê?

Kek Mistefa, rewşa kirdanê Xarpêtî senîn a? Eke mumkin o, bineyke behsî kirdanê Xarpêtî bike.

Xarpêt de, waxto ke tirk û kirdî resenê pê, yenê têhet bi tirkî xeberî danê. Tirkî, qet kirdkî xeberî nêdanê. Dêrsimij û çewlîgij û paliyijê ke 1980 ra ver ameyê bajarî Xarpêtî, qet zazakî xeberî nêdanê. Zêyd ra asîmîle bîyê. Se ra şeştîyê nufûsî Xarpêtî kird o. La zîwanê bazarî û kuçeyî tirkî ya. Têkilîya kirdon û karkeranê xwu zafane bi tirkî yo. Madenij û sîvrîceyijî zî keyê xwu de û teber a tirkî qalî kenê, eleqeyê yin û kirdkî çînê yo. Urf û edet û zîwanê xwu kerdo vîni. Ez îtîya ra vengo berz a Nûredîn Zazayî ra vano, keko to ra aseno halî madenijon û Keyzînon û sîvrîceyijon. Ax dayê no çi hal o! Esteyê doktor Ehmed Nafîz û Nûredîn Zazayî mezêl de çizenê! La Nûrî Dêrsmî, xebra to esta Elewîyê ke Xarpêt de yê zî zîwanê dayîkda xwu ra bêxeber ê. Xarpêt de tayê estê ke eslê xwu înkâr kenê, la nê tay ê. Labelê hetê zîwanê dayîke ra kêmasîyî zaf ê. Xeylê xort û keynayî zîwanê xwu yê dayîke nêzanenê. Zazayonê Xarpêtî de Elewî û Sunî ferq nêkeno, tesîrê asîmîlasyonê tirkî hîna zêde mezgê may û pîyan ser o esto. May û pî, ters yan zî cahîliye ra, zîwanê baw û bawkanê xwu neqlê tutanê xo nêkerd yan zî nêkenî. Heto bîn ra, ê ke dawaya zazacîyê kenê, cemat,

ofîs, kuçe, qehwexane ûsn. tu cayêk de û keyê xwu de qijan û tornanê xwu dir, sey malimî zerrî ra pê zîwanê asîmîlasyonî xeberî danê, şarî rê hakan kenî. La êyê ke qaşo sîyaseten dawaya kurdayetî kenê, hetê bikarardîşê zîwanî ra, zazacîyon ra ferqê yên çînê yo. Yê zî derheqî zîmanê dayîke de xemsar ê. Tena çekuya "heval" înan de esta. Derd û kulê yin partî ya. Teorî û pratîkê înan, qalkerdîş û fikirîyayîşê înan tirkî yo.

Kek Mistefa, persa min a peyêne, tîya ra pey xebata to çîna ya, ciwanan û gelê ma rê yew mesajê to esto?

Xabata mi zîwan û folklor û kulturê ma ser o, heta merg dewam kena. La ez ge-ge xwu rê fikirîyeno, rewşa zîwan û kulturê ma se bena, ez muhasebeyê vizêr û eyroyî kena, hetê averşîyayîşî ra keyf gêna, la heto bîn ra asîmîlasyon zaf aver şîyo. Jenerasyonê newe qet bala xwu nêdano zîwanê xwu ser. Û xeylê bîyo xemsar. No hal zî keyfê kê rijnenê. Merdim emrê xwu de gerek di çiyon ser o zaf vîndero û tawîz nêdo. Ewîlî zîwanê dayîkda xwu ra tawîz nêdo. O diyin zî erdê xwu ra. Zîwan û erd ra tawîz nêdîyeno! Çunkî heme çî kê zîwan û erdî ser o nîşan dano. Folklor, kultur, tarîx, edebîyat, welhasilî estbiyayîşê kê erd û zîwanê kê yo. Her roj ra zafê eyro zîwanê ma û folklor û kulturê ma waharîye wazeno. Eyro zaf rojêda teng a. Ciwanên, qet xo vîr ra mekerê. Qala peyên, ez vono ke, şaranê bînan hetanî nika seba zîwan û kultur û erdê xwu se kerdo se, ma zî ey bikerê. Gerek ma erd û zîwanê xwu bêkes nêverdî. Êyê ke kirdkî rê wayîr vejîyenê ez pêrone rê zaf sipas keno. Ez hêvî keno ke kirdkî bibo dara mazîyere û bi henzar serrî emr bikero. Seke Şêx Mehdî vono: "Xirbê xwu ser viraz kêy xwu!" Bêrîn ma kêy xwu bêwayîr nêverdê, gelê kirdo! Seba roportajî ez to rê û xebatkaranê Newepelî rê zaf sipas kena. Keyê şîma awan bo. Şîma weş û war bê.

SER HIVDE

Hebûn Stembar

"Ser Hivde" rojanê taybetan yê şarê Farqînî ra yew o. Her serre, teqwîmê rûmî gore hewtêsê aşma adare de, yanî teqwîmê mîladî gore hewteyê peyên yê aşma adare de şarê ma yê Farqînî, şarê qeza û bajarê cîya-cîyayan yê Kurdistanî û metropolanê Tirkîya ra xeylê merdimî mintiqaya Alfîya ya dewa Farqînî 'Emerka (Kumgölü) de yenê têhet û hîrê rojî û hîrê şewî bi gelek aktîvîteyanê rengînan û muxtelîfan vîyarnenê.

Yeno vatiş ke zemanê Xalîd bîn Welîdî de yew eshabeyo bi nameyê Muaz bîn Cebel estbîyo. Gama ke na mintîqa de şer kenê, şehîd keweno. O wext zî waştîya ey esta û maya ey wazena ke veyveyê Muazî bikera. La Muaz şehîd keweno û maya ey naye ser o zaf xemgîn

beno û bi rojan bermena. Rojan ra rojêk pêxember yeno hewnê maya Muazî û aye ra vano lajê to rayîrê Homayî de şehîd kewto û şîyo cenet, xemgîn mebe. Û vano, wa heta qiyamet her serre gorra ey ser o hîrê rojî û hîrê şewî veyveyê ey bêro kerdîş. O zeman ra nat şarê ma yeno tîya û bi coş û peroşêko pîl veyveyê ey pîroz keno. Şarê ma bi kal û pîr, cinî û camêrd û domanan wa herikîyeno na mintîqa ser.

Tîya de şarê ma çadîran ronanê û cayê zîyaretî beno sey panayîrî. Bazaro ke ronîyeno de her çî yeno rotîş. Merdimî hedîyeyan danê yewbînî. Ciwanê ezêbî xo rê ro waştîyan gêrenê. Ancî merdimî tîya de zaf kayanê cîya-cîyayan organîze kenê, mavajî musabeqaya vazdnayîşê estoran bena. Şarê ma zîyaretî ser o duayan keno, bi def û erbaneyan zîkr keno, govende gêno. Tayê destanê xo hine kenê û bi xeylê aktîvîteyanê bînan a şayî tamam kenê. Yeno texmînkêrdîş ke na şayî Îsayî ra pey serra 641 ra dest pêkerda.

BÊRE

Mûsa Şanak

Bêre roştîya çîmanê mi
bêre wisarê zerrîya mi

Huyayîşê to sey vayê wisarî yo
gama ke ti huyena
adare yena
vilikanê zerrîya mi de
çi çax ti biameyêne mi het
ti do yewrey biameyêne
ez biyêne mîlçik mi firdayêne

Bêre wisarê zerrîya mi
bêre tîya
bêre mi xelat bikere
bi huyayîşê zerrîya xo
o kewe

o zergûn
o çequer
bêre pir bikere
zerrîya mi
bi boya xo
a weşe
a sey misk û 'emberî

Bêre roştîya çîmanê mi
bêre seraser...

Sîncan, 01.06.2014

ÇEND ÇIBENOKÎ

Arêkerdax: **Mesûd Aslan**
Mintîqa: **Licê**

1. Gawo gul o, hewtecil o?
2. Çîwa çewte peyê hewt koyan de
kewte?

3. Ez apey manena beno derg, leze
şîna beno kilm?
4. Letê nanî peyê banî?
5. Azan dano mela niyo, kelawe
sere de feqî niyo?

1. piyaz, 2. keskesûre, 3. rayîr,
4. aşme, 5. dîk

WERDÊ
MA

HELAWA ARDAN Û HÛRIKÎ

Amadekare:
Necîbe Kirmizigul

Malzeme: 2 bardaxî ardî, 2 bardaxî hûrik, 3 bardaxî şeker, 4 bardaxî awe, 2 bardaxî riweno tenik, nêmbardaxe riwenê keyeyî, bardaxêk kuncî, bardaxêk kakilê gozan yan zî fistiqî.

Virastiş: Şekerî dekerê awe miyan û yew quşxane de ser nê, wa bigirîyo. Riwenî yew tawayê hîrayî yê teflonî de sûr bikerê. Ardan dekerê miyan û bi koçika darên têwdê. Hebêk sûr bî te-

pîya hûrikî îlawe bikerê wa pîya sûr bibê. Wa rengê înan tam bibo sûr. Tim têwdê, wa nêveşê. Dima kuncî îlawe bikerê û têwdê. Dima kakilê gozan yan zî fistiqa mîkser de yan zî hewen de bikuwê, înan îlawe bikerê. Tewr peynî de şurûbe şima yo ke girîyayo ey îlawe bikerê. Şurûb ant tepîya tayên wa sûr bo û ronê. Bi afiyet a biwerê.

ÇÎZ - VÎZ
Wesîle DOĞUÇ

Hebêke eyndaric kolîyan beno Diyarbekir de roşeno. Keyî rê teftal gêno. Pê ke rayîr de boro, xwu rê zî henî nan û kebab gêno.

Rayîr de beno rîncan. Fekê çemî de nişeno ro. Vano "Ez xwu rê werê xwu borî."

Dismaley xwu serê tehte de fineno ra û nanê xwu dano ser. Kebabê xwu zî dano serê nanî. La tîkeyê kebabî nanî ser ra kono war, kono miyanê awe, şino binê awe. Mêrik destê xwu binê aw de çarneno, yew beq kono destê mêrikî. Beq destê ci de keno "çîz-vîz". Mêrik vano qey ey goşt qefelnayo. Vano "Ez çîz-vîz nêzana, mi pereyê xwu dayo, ez to wena!"

Gêno beqî keno miyanê nanî û gaz dano pero weno.

AZADÎ, AŞITÎ
Û BIRATÎ

Fîruzan DEMIR

Kila adirî verdîyê tekeran o bi tilîfîyan
Mundîya eys-fatma rabîyê erd o!
Girdan zey qeçekan xo eşte avero
Adirî ê kerdî xo virar, nêveşnay
Tabîetî silam dayê a roje!
Kila adirî bi şewqdê xo ya
Geme bi kihoyda xo ya
Dengizî bi pêlda xo ya
Mundîya eys-fatma bî tewre
bi reng bi rengî
Yaşil, sûr, zerd, kiho, mor
Kewtî têmîyan şewq dayê pê

Hele bewnîyê, çiçî rê zerrî pêra verdaybî?
Hendi zerrîya dayîkan veşnêbî
Dêrî kerdîbî yasaxî, zerrî pêra verdaybî
Qanûnî kewtîbî meydanan
Polîsan û cendirman bi topan û tîfingan a
Kewtîbî têmîyan, pê kiştê zey cahîlan a

Çiçî ci ra vijîya hele bewnîyê?

Çend û çend zerrî veşay!

Bi çend hezaran a xort û ciwanî kişîyayî
Bira biray rê, laj pêr rê bibi dişmen
Ma pêro way û bira yê, biray!
Rengî pêro êma yê!

Qandê biratîn, serbestîn û aşitîn!
Top û tîfingan fek ra adir û qirşunî nêê!
Vilîkî wa bivijîyê tim û tim
Azadî, aşitî û biratîn bibo her tim
Werzê xo ser werzê! Pêro jew bê
Biratîna pêro şîrê pê virar ra,
na rojda Newroz de

Merdimê edetî tena arguda hîrêpele vînenê. Çimkî miyanê her se û şeştî hezar argudanê hîrêpelan ra tena yew arguda çarpele esta. Qaso ke efsaneyan de vajîyeno arguda çarpele merdiman rê bext ana.

Manaya her pelê argude cîya ya; manaya pelê yewinî bawerî, pelê diyinî hêvî, pelê hîrêyinî eşq û pelê çarinî zî bext o.

Arguda çarpele heme kulturana de sey sembolê bextê weşî yena qebûlkerdiş. Bawerîya xirîstîyanîye de Hewa baxçeyê cenetî de arguda çarpele reyde gêrayêne.

Merdim kulturana zaf kehenan de zî rastê efsaneya argude yeno. Reya ewilî na bawerî efsaneya îrlandîyan de yena dîyayîş. Dima ra ma na afsane nuştayê ke demê Sezarî ra mendê û şarê Keltan (Galler) de efsaneya arguda çarpele vînenê. Nê komelan de yew komelo ke nameyê xo bi Diruîde yeno şinasnayîş rojî rê îbadet kerdêne û miyanê yew serre de di rey îbadetê xo daristanê mazêrî yê Gallerî de kerdêne. Rahîbê komelê di-

SEMBOLÊ BEXTÎ:
ARGUDA ÇARPELE

Sedef Kandemir

ruîdeyan uca de merdimê sûcdarî qurban kerdêne. La ge-ge merdimê masumî zî qurban bîyêne. Rahîbê diruîdeyan merdimê sûcdarî kerdêne miyanê qefesê ke saz ra viraştî û veşnayêne. Diruîdeyan bawer kerdêne, merdimê ke ameyê qurbankerdiş ruhê înan xirab o, badê mergê înan ruhê înan vîyareno bebekê ke newe ameyê dinya.

Diruîdeyan winî bawer kerdêne ke, sayeyê arguda çarpele de merdim eşkeno ruhê kesane xiraban fehm bikero û înan ra dûrî vîndero. Goreyê efsane, sayeyê

hêzê arguda çarpele de merdim eşkenê îblîsan, cinan û ruhanê xiraban bivînê. Nê semedî ra verê qurbankerdişê merdiman diruîdeyan arguda çarpele gêrayêne. Diruîdeyan tena semedê bextî ney, semedê ruhanê xiraban zî arguda çarpele gêrayêne. Goreyê bawerî, eke diruîdeyan arguda çarpele bidîyênê, eşkayêne îblîsî bifetîlnê.

Boka ma do miyanê se û şeştî hezar argudanê hîrêpelan ra arguda çarpele bivînê. Wa bextê ma akerde bo!

SÊWREGI RA ÇEND MAMIKÎ-2

- Keyna mi rind a robarî
Keynera xo nêdana şarî
Dana milladê wesarî
- Çi teyreka perbeleke
Verê rojî tarî meke
Peyê rojî tarî meke
Heyranê şima bena
Destanê na veyverda ma
weş hene ke
- Va yeno vayê şanî
Şaneno tîrda banî
Veyva ma hendik rind a
Zena ze aşmîya çiledê zimistanî

- Ha ma şîrê na dikê
Ma biçînê na lemekê
Ez çînena ti desta kê
Zama yeno ti hes mekê
- O kiştê bandê ma pîyaz o
No kiştê bandê ma pîyaz o
Kam veyverda ma rê vajo pîs a
Kul biro ey boxazo
- Çi hewrêko teqi-req o
Fîncan û qehwe dor bi deq o
Dost şa bo, dişmen biteqo

Arêdayoxe:
Necîbe Kirmizigul

BÛZ BEGÊ KEMALÛN Û XÛNA DÊRÛN [2]

Arêkerdax: Îdrîs Yazar
Vatox: Cimê Aşikûn

....
Mîrê Pêçerû vênda Bûz' da, va "Kerwa, her kes şî, ma eyr' nêşkiyay' yemnû veynî, ti gerek işm' tîya de vindî ma xeberdayîş kenî." Bûz va "E kerway' m'. Xwura hin yere w'. La se beno, ma vîndenî." Êy şew' cemat ime debî, mîrê Pêçerûn vênda Bûz' da, va "Kerwa ez yew çî vûn' wa me'd tu nêmu. Ez pûn' sey esparûn finen şîma rey, Kîkûn û Surgêçûn rayer' şîma ser o yê. Û şîma dişmen ci yê, wa seba mi yew zirar nêro şîma. Esparûn şîma uca ra vîyernay' wa ageyr' bêrî."

Bûz' va "Kerwa wullahî ez nêvûno mêrikî teres î, hêşt hinzar hewt sey xûn' o. Kîkûn-Surgêçûn diwês hinzar hewt sey espar mewcud' mêrikûn û. Rayer' ma zî yin ser d' şîno, yin zî ma ser d'. Ma d' bêbextê çin a. Qewxê ma eşkera w'. Û wullahî yew şiwûnê yin zêda des qatê mîrê erebûn o. Îna qal zî eyb' bi tu mi ra vay'."

Bûz nêverda espar yin reydi bêrî, desê nimajî warîşt, xatir waşt, kewtî rayer. Wexto k' epey' şî, imey' çat' rayerû, rayerê Kemalûn cor ra şîno, Hesenê Reşoy vênda Bûz' da, va "Dayza verê estor' bişkin ma cêr ra Surgêçûn ra şîni. Vizêr a qala ke kerway tu vat' zaf zor' mi şîy." Bûz' estor taday' cêr ra, wertê dewa Surgêçûn ra şîy'.

Êy tabî, de dew a, her kes ha kuçûn di geyreno, hewtay û pûnc esparî vîyartî towbe se, yew' va şîma kûm î, ser a şûnî? Dew ra vejîyayî raşt' yew ênî imey ki dewar ha mexel d' o. Yew keyna teza ha ênî het' vinerta, diwês şiwûnê esas wazêt de rî girewto, vûnî "Xûnim, ma kûm mêşna bîyarî?" Êy Bûz çim da pirû, zerra yi girîyay'. Estor ra peye bi, va "Wa dayzay' bêrî mi ra vîyêrî." Hesenê Reşoy' va "Dayza se bi?" Va "Qolûn' estor qerefiya." Tek-teke ime şî, Bûz gemê estori girewt' peyser şî ênî ser. Yew şiwûni ha dûr' vinerto. Bûz' va "Xorto, gûçîn la estî? Qolûn estor mi qerefiya." Şiwûnî va "Axay' m' gûçîn esta la çin o." Va "Gûçîn bîya la ha mi d' o." Şiwûnî gûçîn girewt, de rî dêşt. Bûz' destê xwu kerd cêba xwu r', di hêb zêr vet' day' şiwûnî. Şiwûnî va "Ney axa, ez qebul nêken." Bûz' va "Lajê m' mi xwu r' wehdhaw', bigiri, feqîrê Alla dûn'."

Ey Bûz cematê dat Şemdîn de pîl bîyo, va ez hey şiwûni ra qal bigiro, ina keyna kûm a. Va "Lajê m' Surgêçûn di dûst ehbûb mi zaf î. Mi vatin me'rifet ke eşîra Surgêçûn di sebna ca d' çin o. La eyr' ra pey qîmetê eşîra Surgêçûn mi çim de bîyo qotê cixara." Va "Qay axa?" Bûz' va "Yew cînîya cirgeya eyb ke kê berşawî vêr ênî, neke mîn dewarî." Va "Axa, cînîya cirgeya dewa ma d' çin a." Va "Lajê m' ez pîyorin şînasnen', biewn' cînîya ke imey dewar mîyûn cirgeya ya, ina Surgêçûn ra nîya." Şiwûnî va "Axa, keynay' Mirzay' Cinûn, way' Şêx Kinikî ya." Bûz' va "Dêmeg qitekî d' zewecnaya, mi nêdîya." Va "Wullahî axa hima çew' nişû pa nêkerdo, emrê ya zî, newe des û hêşt qelemnaw' kewta des û new." Bûz' va "Qay eybê ya çina yo?" Va "Axay' m' eybê ya çin o. Rindey' ya zî hettan' Hindîstan şîya, mêrik esto vûn ez çiwûnê bûn' xwu rûşen yeterkî wa Xûn bid' mi. Ey de yew birayê ya estû, hende sinirlî yo, serekê hinzar pûn' sey xûnî yo, Kîkûn û Surgêçûn d' birincî yo. Çew nêeftirîyeno cemat yi d' rûş' vaj' emir Allay' ina Xûn bid' mi. Û xwura kûm zî remnay' wicax yi kûr beno." Va "Lajê m' qay carîyê yin çin î, ya yena berîyey' dewarî?" Va "Axa imser hewt serrî ez şîwanê yin o, xwu r' nêweş ba ne têda, nêw daîm ya yena. Pîla cînîyûn ya wa." Bûz' va "Şîma sebna dewar benî kûmca mexel?" Va "De axay' m' tim yew ênî w', ma ça şîrî her têştare ma ha tîya de yî." Bûz va "Şûney' m' xatirê tu." Û estor wekerd.

Ime dayzûn ra vîyart la bira silûm nêda. Simoy' Perî va "Dayza Bûz ma ra hêrs bîyo, qay silûm nêda?" Hesenê Reşoy' va "Dayza ma ra nîyo, Bûz bîy' çar serrî ki keyna qadî tirkmenûn Tîlî Eysa d' zewciyaw', vat qay yay' ser a cînî çin a. Ey inkê a

Mîrê Kurdan | Commander of Kurds, 1819 (Aleksander Orłowski)

keyneka k' ênî ser o dîy', aqil xwu vîn' kerd'. Qariş meb' wa şîrû."

Bûz resa Kemalûn, keye nêşi, estor dîreg tada fekê berê Dat Şemdîn, xizmikar' ra va "Kûm ha zerre d'?" Va "Axa, Dat Şemdîn, Mîrza, Heyder Axa..." Bûz' berê wadî akerd, Dat Şemdîn va "Gelê Kemalûn, Hûmay' çiray mi tengûne d' nêverdûno. Mi vatin imş' hewîya mi nîna, hû Bûz Begê m' ime, wa mi rê qal şayî biko."

Silûm eleyk-eleykum silûm.

Dat Şemdîn va "Bûzê m' bê serê dîwan' kîştâ dat xwu d' rûş."

Bûz şî kîştâ Dat Şemdîn di rûnişt û qutî qelemnayîş têd kerd. Êy cemat şaş mend, Bûz hîrê rûj zî cemat Dat Şemdîn di birûniştin qarşî dat' xwu cixara nêuntin. La pitî cemat ra çin a. Bûz' yew sebîl ûnt, sebîl bîn newe kerd. La Dat Şemdîn ha kîştâ pa mûneno. Heyder Axa şî bin guş' Mîrza' va "Birarza zûn' Bûz' ûnca yew gi werdo!" Mîrza' va "Bûz çiray qina pûnki yew de'wa ra nêqedîyaw' ke ina ra biqedîyo. De hey vind' Dat Şemdîn ha kîştâ pa mûneno, micit fineno teber." Dat Şemdîn vênda Mîrza' da va "Mîrê m' işmo ke şî, mi yew hewn dî, kûm tebîrê hewnê mi dûn'?" Mîrza' va "Dato, de Welî Axa mila tebîrê hewn' tu bidû. İnkey şî keye, wa biewno kitab, şewna ma r' tebîr bikero. Alîm ma wi yo. Û xeyr bi dato?"

Va "Tim emnûn bi, ma zozûn Mûş a bîy, in hewn d' zimistûn bi. Û ez yew ga bo, însûn zî nêbo, axur d' bo. Bê mi zî pûncês heb' viştray' bîy. Hêşt rûjî awka ma zerre d' day' ma. Rûj newin, wayîra ma, ma verday' fekê berî ki ma şîrî ênî ser. Vewr' qûmû kewta, ez ha vernî d'. De vewr ra viştray nêşkin mi ra ver bukî. Mîrza' m' mi serê xwu berd ser, towbecûmî ez nêşiyaw' qulta awk' biwerû. Viştra ke resa, qûçê xwu da mi rû, ez êsto mîyûn vewr, yenî war d' dekuynî mi. La wayîra mi vênda mêrdey' xwu da, va 'Lile Humay' ra biters viştrayûn gay' ti kîşt.' Wi ageyra va 'Cênîk, wullahî guşt' yi xwura pere nêkeno û pûstê yi zî heke girewt' tucarî nêgînî. De in zimistûn ma dekî teber emekdarê key' ma yo, heyf! Ma wesarî bar kerd, ma zozûn a verdûn' wa yew feqîr xwu r' bero miqayt ko.' Mi dî ez xwu erqlîyaw' ez

ha mîyûn cil' di yo..."

Mîrza' vênda yi da, tabî de Mîrza boş merdim nîyo. Va "Dato, in gurey' hewn' nîyo, ti sîyasî vûnî. Wullahî ti pemî miyûn d' bi zî ma bêrîn dormarê to, ti ma r' qeyasê kûyûn î." Va "Mîro mi mexapêynî, ti nêvûnî Bûz çina ra hêrs bîyo." Mîrza' va "Wullahî ez nêzûn." Va "La ez zûn hû! Eyr' pûnc Bûz şîyo şayî û dêmeg çew' mi r' silûm nêk-

erdo, nêvaw' destê Dat Şemdîn lew pad'. Aw samed Bûz hêrs bîyo. Xwu teng mek Bûzê m' silûm nêkerd, wa kîr' laj tu silûm nêkî, ez mehtac silûmûn qûlû nîyo. Mi rî qal bik'!"

Bûz va "Dato wulla pîyorin tu r' silûm erşawî, lakim aqilê mi, mi sere d' nîyo. Ez nêzûn yabûn ez nêzun cemat o." Ey va "Qay lajê m'?" Bûz va "Dato wulla ageyrayîş di ma rayerê Surgêçûn ser d' imey..."

Ey wexto k' ûna va, mênay' Dat Şemdîn qarfiye. Va "Lajê m' mi tu ra va, cor ra şîr' cor ra bêrî. Cor ra raşt bi." Bûz' va "Cêr ra duz bi dato." "Eey Bûz Begê m'?" Va "Dato, ma Surgêçûn vîyerna, ma imey yew ênî, eke berîwûnî ha yenî ênî ser."

Wexto k' behsê berîwûnûn bi, Dat Şemdîn pey' xwu tada bide. Va "Dato, vêr xwu tad'!" Va "Ney Bûzê m' mi qelina xwu girewtî." Bûz' va "Dato, ma resay' ênî ser, yew keynay' berîwûnû cêr d' imey. Wicax' ya kor bo, aqilê mi serey' mi ra girewt. Mi pers kerd, va keynay' Mirzay' Cûnî, Xûna Dêrûn a. Emir mi resa vîst û hêşt, cemat ke datê mi tede bi, mi cixara nêunto, wa yew vajo Bûzo rîy' tu sîya bo. Lakim tu şerme-esil hewana hin! Ma serey' yemnû nêdejîni ti nimajê sebhay' rayer ra kenî. Ti gerek şîrî Xûn' biwazî."

Şemdîn ageyra va "Gelî Kemalû heqereto k' mi çar serrî kerd Bûzî, wa mi r' helal ko. De ez extîyer, şîma zî mi ra nêvûnî." Mîrza' va "Heqeretê çina y' dato?" Şemdîn' va "Bûz xismê mêrikûn, Bûz xismê hewt cênîyûn û. Bîy' çar serrî mi Tîlî Eysa erda û Bûz tena pawey' ya edelnaw'. Şîma nêva mi zî hêş çin o. Bûzê m', Surgêçûn, Kîkûn, Hindûnûn û Tirkmenûn hewt hinzar hêşt sey xûne w' û bîy' çend serrî ma dişmen ci y', ti rind zûn keyna ma nêdûn. La qay ti vûn' hin Xûn' ser ra cînî çin a. Bigeyri dinya di hîrina hebin veyni, dat tu heqê marrî kîsey' xwu ra dûn'." Bûz' va "Dato dalavêrey' to zaf î, û ti lez bide ûnî. Şefeq da purî ti kûnî rayer. Ti Xûn' nêwazî min û tu ra yew merenû yew mûnenû." Va "Ti delu nîy', serxoş nîy', aqil' xwu arêd'. Ez yabûn a raşt bêro zî, cenaza war d' ba, Şêx Kinik cenazay' ya mi kift ser nênûn'." Bûz' va "Dalavêre tu d' nêqedîyeno. Mi r' ad, mi r' wad, şefeq de ti nêşîrî ez mal xwu rûşen Kemalûn ra bar ken'."

Êy ûna k' va Şemdîn şeyta qelin kaş kerd', hîrê heb' day purî, çarin di şeyta qelin orte d' di cey bîy'. Va "Mi ti qirbûn Xûna Dêrûn kerdî. Wadey' to imew', gazîya mergî rûşa se, Şêx Kinik xismê yi Mîrza Evdî yo. Pêzeweng!"

Bûz warîşt fekê berî d' ha geyrenû çikalûn. Mîrza warîşt, Mîrza ke warîşt cemat pîyorû warîşt. Şemdîn vênda Mîrza' da, va "Bûz' hende qal kerd', dêmeg weş' şîma şîynî, mi di heb' şeyt' qelin day' purî şîma warîştî. Cehnim bibî wadey' mi ra teber!" Mîrza' va "Dato ti qerebîney' zî ma wa nî, dêst ma to verd' çin o. Dêst ma bestê, tu akerdê. Tu hîrê şeytî day' Bûzî r' destê xwu hewa nêna ki, wa wa dat mi nêqehrîyo. Xwu r' şeyta tu qarfiyay'." Êy va "Qay la ti warîştî?" Va "Mi d' bêbextê çin a dato, ez ina qal ra warîştû. Imş' tena ney ti her şew' rûşenî qalê in deys kenî, ez şin keye heta nimajî duşmîş Şêx Kinik ben', in deys tu kerd fir'ûn." Şemdîn' va "La sankî mi va teres o, pey fekê mi beno teres? Erd bibo girûn xismê yi ma mîyûn di ti y'. De sebna yew vaj' ki qarşî Şêx Kinik' di bişkiyo vîndo. Mi va cûmêrdo qina şîma nîna!"

[dewam keno]

Ehmedê Xanî (1650/1-1707/9) eserê xo yo pîl “Mem û Zîn” 1695 de tamam kerdo. No esero klasîk 60 qismî yo. Xanî 7 qismanê verênan de Homayî zikir keno, behsê nîmetanê ci keno û ci rê şukir keno, selewatê Homayî ano bi hezretî pêxamberî, halê kurdan ser o vindeno û îzeh keno ke ey no eserê xo qey bi kurmanckî nuştö.

Xanî qismê 8. de bi pesndayîşê hukimdarê Cizîra Botan dest bi hîkayeya Mem û Zîne keno û qismê 57. de qedêneno. Waştîyan (Mem û Zîne) na dinya ra bar kerdo şîyê a dinya...

3 qismê peyênî felsefîk ê. Xanî qismê 58. de behsê eşqî keno goreyê ey eşq di tewirî yo; eşqo mecazî û eşqo rastkên. Şair qismê 59. de behsê mertebe û dereceyanê raywanî û wusulê îlahî (fena-fillah û beqa-fillah) keno. Qismê 60. de xîtabê qelema xo keno û qeleme dano qiseykerdiş.

Eser goreyê usulê verênî beyte bi beyte û bi erûz û peymê heceyan û qafîye nusîyayo, her rêza xo 10 (des) heceyan ra pêyena.

Seba ke mana teng nêmano la hetêk ra zî çekuyê zazakî nîsbet bi kurmanckî hîna derg ê û formê makî de hûmara heceyan zêdiyena coka mi no eser bi qafîye labelê 13 heceyan ser ra çarna zazakî ser. Eke Xizir biyaro werê, ez na xebate kontrol kena, peyê beran ra vejena teber.

Tercumekerdîş de mi nê çimeyan ra îstîfade kerd:

- Ehmedê Xanî, *Mem û Zîn*, Wergera tîpên Latîni û Kurdîya Xwerû: M. Emîn Bozarlan, Weşanên Deng, Çapa 3., İstanbul, 2010

- Ehmedê Xanî, *Mem û Zîn*, Çeviri ve Kavramsal Tahlil: Kadri Yıldırım, Avesta Yayınları, İstanbul 2010

Ehmedê Xanî, *Mem û Zîn*, Bi Kurdîya Îro: Jan Dost, Weşanxaneya Avesta, İstanbul, 2008

Seke mi vat, qismê 58. yê “Mem û Zîn”e eşqî ser o yo. Mi no qisim seba Newepelî amade kerd. Goreyê melmuto ke Kadri Yıldırım dano, “Mem û Zîn” bi almankî, armenîkî, rumenkî, erebkî, ruskî, sorankî û tirkî neşir biyo. Ez hêvîdar a ke bi zazakî zî neşir bibo.

Bi Nezerê Ehmedê Xanî EŞQ

Murad Canşad

İSPATÊ XASİYET û KEMALÊ CEWHERÊ EŞQÎ KE EŞQ KİMYAYA PİLE û KUKURDO¹ SÜR O SEBA WAYİRÎ ZİRA KENO MELEK BI NEFSÊ İNSANİ HEYWAN û ŞEYTAN û CINAWİRÎ

Ey goşdarê sanikan û qalanê zuran
Xîretkarê qiyas û tefsîr û tabîran
Xanî bi qedeha eşqî bî dîwane
Meyo solin² ci rê bî şîrin û şehane
Winî zêde şimîto ke ê nehişyarî
Nêzaneno ke vatê çi qal û xeberî
Keyf û zewq û karê Xanîyî; mestane yo
Goreyê urf-edetan nîyo; dîwane yo
Şerabwer o Xanî, hem mexmur hem serxoş o
Her çiyî keno tîmîyan ra, şerabroş o
Qalê Xanîyî mîsalê va û hewayî
Şima goş bidê ser; manenê vengê neyî
O ney helal nîyo ema heram zî nîyo
Bê perde yo labelê bê meqam zî nîyo
Tazî û erebî û farisî û kurdî
Bi hezl³ û bazî⁴ tertîb kerdî û pêardî

Tayê bi efsaneyanê terefê Botan
Tayê bi behaneyan tayê zî bi fortan
Bi muhemedkî, bi silivî û bi botî⁵
Tayê zern û sêmî, tayê lal û yaqutî
Murayê mawî⁶, mircanî, sedef û la'îf
Tayê çiyê lîlî, tayê çiyê zelalî
Xemilnayî sey hurdî-letan û qijekan
Ardî bi çarşîyan û bazaran û sûkan
Tayê ci sanik ê, tayê ci zî mîsal ê
Tayê ci heram ê, tayê ci zî helal ê
Sanikî hîse ra pardar û biqismet ê
Eke bizanê, mîsalî zî bişîret ê
Lakîn qesdê ey bi hende qiseykerdişî
Meqsedê ey bi hende berdiş û ardişî
Zahirkerdişê cemelê eşqî yo helbet
Sabîtkerdişê kemalê eşqî yo helbet
Eşq yew eyne yo, eyneyo Homa-nûma yo
Mîsalê rojî yo, binûr û bizîya yo
Duştê eşqê raştkênî de mebe xafil
Baş bizane rayîrê rastî, mebe cahil
Eşq cewherê cewheran o, cinsê kîmya yo
Bizane qedr û qîymet, eşq giranbaha yo
Kesê ke sifir û paxir ê, bêcîla yê
Qelbê ke sexte û yatme yê, bêqela yê
Eşq bi xo cewher o, înan keno mucewher
Eşq bi xo cîla yo, beriçneno seraser
Kam ke verê xo bido eşqî, bibo meyldar
Bincaran nêmaneno bênesîb û bêpar
Eyneyê eksî⁷ yo, çin o eşqî rê mîsal
Xezîneya sirran o, çin o ci rê zewal
Çin o caran keso ke eşq ra bêeser
Eke estbo zî keso zewq ra bêxeber
Ganî her kes anegoreyê qudrêtê xo
Qey eşqî serf bikero hêz û qudrêtê xo
La ekserê alemî cahil û nezan o
Nefsê xo ra bêxeber o, bi xo nêzano
Zaf ê kêmaqil û safî, kesê ehmeqî
Hemeyê înan zahid û sofî û feqî
Cahil û newende yê, merdimê sefil ê
Bêpîr û bêrayber ê, kesê bêdelîl ê
Nezanîye rê benê muşterî, eşq gênê
Sermayeyî qey çîyanê vengane xerc kenê
Tayê xerc kenê seba cûya na dinya
Tayê zî herînenê saraya a dinya
Di hetî zî zerar kenê, benê zîyandar
Lezetê û zewqê eşqî ra manenê bêpar

¹ **kukurd**: Madeyêko kîmyewî yo, verî zaf qîymetin bîyo, însanan baweer kerdo ke çîyan vurneno, çîyanê xirabanê qelpan zî keno baş weş (notê M. Emîn Bozarlanî)

² **meyo solin**: Naye ra qesdê Xanî kurdî ya. Seba ke o wext edîban qîymet nêdayêne kurdî û eserê xo bi fariskî û erebkî nuştêne, û seba ke Xanî zî eserê xo bi kurdî nuştö, coka halê xo wina îfade keno.

³ **hezl**: Şîre de seba pêameyîşê wezn û qafîyeyan cîya-cîya çekuyan ra îstîfade kerdo (notê Kadri Yıldırımî)

⁴ **bazî**: kay, eser de “kayê çekuyan”

⁵ **mihemedkî, silivî û botî**: Seba ke o wext mîreyê welatê Serhedî mîr Mehmed bi, coka “mihemedkî” ra qesdê Xanî sey fek kurmanckîya mintiqaya Serhedî yan zî Bazîdî yo, “silivî” ra qesdê Xanî kurmanckîya mintiqaya Silivîyan û “botî” ra zî qesdê Xanî kurmanckîya mintiqaya Botanî yo. Yanî Xanî bi kurmanckîya nê her hîrê mintiqayan kerda tîmîyan û pê eserê xo Mem û Zîne nuştö.

⁶ **murayê mawî**: Murayê girdê keweyî ke cam ra virazîyayê, hîna zaf dekenê vileyê golikan yan zî çareyê estoran a.

⁷ **eyneyê eksî**: eyneyo ke sûretê çîyan apey nîşan dano, dano ekskerdişî

NAMEYÊ NEBATAN

Amadekar:
Ehmedê Dirihî

Arbûd (Mîyaran)
Argud (Çolig)
Argude (Lîcê)
Arguid (Pali)
Argûd (Darahênî)
Onca (Gimgim)
Ûnce (Maden)
Wenca (Pulur)

Kurmanckî: armîşk, hespîst, ket, keta reş, once, sewere, sêper, wînja, yonce, yûnja
Soranî: sêpel, wênce, wênza, yonce
Goranî: sêpere, sêpkûk
Latîni: Medicago sativa
Tirkî: kültür yoncası

